

Javaslat a

HOSSZIFURUGLA

Magyar Értéktárba történő felvételéhez

Készítette:

Hagyományok Háza és a Pásztorcsillag Alapítvány

Tomán Zsóka közművelődési szakember, néprajzkutató

Budapest, 2017. december

(P. H.)

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó intézmény neve: **Hagyományok Háza**

2. A kapcsolattartó személy adatai:

Név: **Agócs Gergely**

Levelezési cím: **Hagyományok Háza 1251 Bp. Pf. 23.**

Telefonszám: **06-20-44-44-955**

E-mail cím: **agocs.gergely@hagyomanyokhaza.hu**

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **Hosszifurugla**

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

☐ agrár- és
élelmiszergazdaság	☐ egészség és életmód	☐ épített környezet
☐ ipari és műszaki
megoldások	☒ <u>kulturális örökség</u>	☐ sport
☐ természeti környezet	☐ turizmus	

3. A *Hosszifuruglát* tartalmazó értéktár megnevezése:

Az Emberi Erőforrások Minisztériumának Ágazati Értéktára

4. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

A korai néprajzi kutatás a nemzeti romantikától fűtve nagy hangsúlyt fektetett a magyarság „ősi” műveltségének kutatására. Minden fellelhető, réginek tűnő jelenségből próbáltak visszakövetkeztetni a legrégebbi, eredeti formákra. Így volt ez mind a folklór, mind a tárgyalkotó népművészet területén. A tudományos érdeklődés hamar felismerte, hogy a „többségi” falusi társadalom mellett van egy csoport, amely zárt rendje, gyakran gyakorlati fizikai elkülönülése révén az átlagosnál archaikusabb tárgyi és szellemi műveltséget őrzött meg. Ez a pásztorság rendje.

A pásztorok körében megkezdett gyűjtések idején, a kutatóknak már a vizsgálatok legelső szakaszában is felkeltette a figyelmét a hosszifurugla (hosszú furulya, hosszú furugla, hosszú furugla). Az utolsó polihisztornak kikiáltott fáradhatatlan gyűjtő, Herman Ottó, több darabot is begyűjtött, amelyek máig megtalálhatók a Néprajzi Múzeumban. A hangszerrel a Dél-Dunántúl (Tolna, Baranya, Somogy, Zala) kutatói később is rendszeresen találkoztak, de

minthogy zenei téren nem mindig voltak kellően felkészültek, esetenként csak a szöveges említésig jutottak. A hosszifurugla megjelenik többek közt olyan népszerű, korai ismeretterjesztő jellegű kötetben is, mint például Malonyai Dezső *A Magyar nép művészete III.* kötetében (Franklin-Társulat, Bp., 1911., 237. oldal).

Az első nagy néprajzi monográfia megjelenésekor Viski Károly a Magyarság Néprajzában (II. kötet, 1935. 377.) közölt ugyan egy rajzot egy *ötlyukú hosszú furugláról*, de a népi hangszerek leírásában nem említette. Manga János, aki elsősorban a Palócföld kutatója volt, de a népszokásokat és a népi hangszereket is monografikus igénnyel vizsgálta, 1942-ben adott rövid leírást a dél-dunántúli *hosszi furugláról* (*A Hagymány Szava* III. évf. 4. szám (1942) 1-2. oldal). Ő fogalmazza meg később egy népszerűsítő kiadványban (*Magyar népdalok, népi hangszerek.* Corvina, Bp. 1969.), hogy Magyarországon a 19. század utolsó harmadától kétféle furulyatípus volt elterjedve: „az egyik a különböző hosszúságú hatlyukú, a másik a dunántúli, mintegy 80-100 cm hosszúságú ötlyukú, ún. *hosszifurugla*.” (39.) Manga tehát jelzi, hogy egy különleges hangszerről van szó, de utóbbi tanulmányában, a hatlyukú furulyával ellentétben, a hosszifurugláról már nem adott zenei, technikai jellemzést sem.

A tárgyi néprajzi kutatás viszonylag nagyszámú fényképen tudja dokumentálni a hangszert, mely fényképek java az 1910-es és '30-as évek között készült. Az 1960-as évekig a népzene kutatói is páratlan értékű felvételeket készítettek. Legismertebbek a Pátria lemezek felvételei, de Kodály Zoltán, Seemayer Vilmos fonográfos felvételeit, Olsvai Imre magnetofon felvételeit, s a kortársak közül Sárosi Bálint szalagra rögzített gyűjtéseit is okvetlenül meg kell említenünk.

Az 1960-es évekre gyakorlatilag eltűnik a hangszer. A táncház-mozgalom lelkes fiataljai fedezik fel újra a zenetudományi gyűjteményekben lappangó felvételek páratlan, különleges voltát. Juhász Zoltán és Dsupin Pál a múzeumi darabok rendszeres vizsgálatával és kitartó kísérletezéssel rekonstruálja a készítés metodikáját, újra lejegyzik a dallamokat, és rekonstruálják a játékmódot. Felkutatják a még élő adatközlőket, akiktől minden a hangszerre vonatkozó ismeretet, emlékeztetést dokumentálnak. Juhász zenepedagógiai munkássága során külön fejezetet szentel a hangszernek a *Furulyaiskola* 4. kötetében. Gyakorlatilag újjáélesztik a hangszert. Iskolai keretek közt és népzenei táborokban oktatják, immáron tanítványaik is.

A hangszer sajátos hangsora illeszkedik a Dunántúl régióiban szintén jellegzetes semleges terchez, megszólaltatás-módja is egyedi, a játékos egy dűnnyögő technikával erősíti fel a hangszer felhangjait, egyes helyeken pedig bizonyos hangokat beleénekelve egészíti ki a hangsort. Morfológiai kiképzése mind a síp kialakítása, mind a lyukak száma miatt szintén sajátos, egyes darabjainak díszítményei a tipikus dunántúli pásztorművészet remekei.

A hangszer sajátos megszólaltatásának módját őrzi egy adoma is, amelyet az *Uj Idők* egyik 1942-ben megjelent számában olvashatunk. „Az ötlyukú vagy *hosszifuruglának* nevezett régi betyárhangszert már csak nagyritkán találni meg a somogyországi legelőkön pásztorkodó juhászoknál, gulyásoknál. Csak öt lyuk van a félöles hangszereken, melynek mély hangja mellett valaha betyárok szerettek mulatni, mert kevésbé hallatszott ki rejtekhelyükről, mint a magasabb hangú, rendes hatlyukú furulya.”

5. Indoklás a Magyar Értéktárba történő felvétel mellett, kitérve a nemzeti érték országos jelentőségének bemutatására

Ezen Dél-Dunántúlra jellemző hangszer mind játéktechnikájában, mind hangsorában, mind morfológiai kiképzésében olyan sajátosságokat hordoz, amelynek rokon kapcsolatait alig találhatjuk fel. A furulyafélék családja roppant népes hangszercsoport, egész Európa szerte, sőt világszerte ismertek variánsai. A Kárpát-medence furulyái kisebb eltérésekkel, de interetnikusan is hasonló jellemzőkkel bírnak. Igazi kivételt a hosszifurugla jelent, annak játéktípusa, szerkezetének egyes elemei csak egyes türk népek hagyományos hangszeres zenei kultúrájából köszönnek vissza. Mivel a hosszifurugla Európában csak a magyarságra jellemző népi hangszer, javasoljuk a 2012. évi XXX. törvény alapján vezetett nyilvántartásokban számon tartani

A nemzetközi szinten is jegyzett Táncházmozgalom során kibontakozó érdeklődés és a szaktudományos néprajzi – etnomuzikológiai kutatás eredményeinek szerencsés találkozása tette lehetővé, hogy ez az 1960-as évekre szinte kiveszett hangszer egyáltalán újra éledhessen. A rajta játszott, játszható roppant régiségbe visszamutató zene a magyar népzene legősibb rétegeihez tartozik. Hangszíne semmivel össze nem téveszthető, egyedi. Eltűnése pótolhatatlan mulasztása lenne az egyetemes magyar kultúrának, megismertetése az országgal, de hangsúlyosan a régió fiatalságával a mai kor kötelessége.

Hogy a fenti szándékok megvalósulhassanak, Dóra Áron, a 2012-es *Fölszállott a páva* című, a Hagyományok Háza és az MTVA közös népzenei, néptáncos tehetségkutató versenyének hosszifuruglán játszó középöntőse, a Pásztorcsillag Alapítvány nevében 2015. év elején felterjesztést nyújtott be a Somogy Megyei Értéktárba. 2015. március 31-én a „Hosszifurugla” népi hangszer bekerült Somogy megye értékei közé.

6. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

Kiemelt bibliográfia:

JUHÁSZ Zoltán: Furulyaiskola 4. Dél-Dunántúl. Budapest, Magyar Művelődési Intézet. 1994.

JUHÁSZ Zoltán: Magyar pásztorfurulyások és hangszereik. In: Agócs Gergely szerk., A duda, a furulya és a kanásztülök. Jelenlévő múlt sorozat. Budapest, Planétás kiadó. 2001. 421-457.

JUHÁSZ Zoltán: Magyar furulyások játékanak néhány sajátossága. In: Agócs Gergely szerk., A duda, a furulya és a kanásztülök. Jelenlévő múlt sorozat. Budapest, Planétás kiadó. 2001. 361-373.

SÁROSI Bálint: Hangszerek a magyar néphagyományban. Jelenlévő múlt. Budapest, Planétás 1998.

Kiemelt diszkográfia:

SEBŐ Ferenc szerk., PATRIA Magyar népzenei felvételek 1936 – 1963. Budapest, Hagyományok Háza, 2010.

Egyszólam együttes: Fa szülte ágát. Somogyi és gyimesi magyar népzene. é.n.

Egyszólam együttes: Zöld erdőben táncolnak... Dél-dunántúli népzene hosszifuruglán. 2012.

<http://dev.hangveto.hu/product/all/493>

Videótár:

Dóra Áron a 2012-es Fölszállott a páva középöntőjében:

<https://www.youtube.com/watch?v=kwVbnla5c4U>

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe: nincs

III.

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet: Emlékeztető a Somogy Megyei Értéktár Bizottság 2015. 03. 31-i üléséről, amikor a 'hosszifurugla' Somogy megyei érték lett
2. sz. melléklet: Oklevél a 'Hosszifurugla' Somogy megyei értékről
3. sz. melléklet: Fotók a hosszifurugláról a Néprajzi Múzeum gyűjteményéből
4. sz. melléklet: Hosszifurugla ábrázolások
5. sz. melléklet: A hosszifurugla ábrázolások felhasználást engedélyező nyilatkozat
6. sz. melléklet: A Néprajzi Múzeum közlési engedélye